

Лекція №1. Методика ведення обліку з використанням комп'ютерних облікових програм.

План

1. Поняття АРМ, рівні управління.
2. Класи бухгалтерських програм.
3. Інструментальні комп'ютерні системи.
4. Інтегрована бухгалтерія для малих підприємств.
5. Комплексний бухгалтерський облік для середніх і великих підприємств.
6. Програмні продукти для автоматизації бухгалтерського обліку.

Автоматизоване робоче місце (АРМ) спеціаліста – це інструмент раціоналізації і інтенсифікації управлінської діяльності.

Професійні АРМ являються головним інструментом спілкування людини з інформаційними системами, які виконують роль автономних робочих місць, інтелектуальних терміналів великих ЕОМ, робочих станцій в локальних мережах. АРМ мають відкриту архітектуру і легко адаптуються.

АРМ мають проблемно-професійну орієнтацію на конкретну предметну область і являють собою засіб спілкування спеціаліста з автоматизованими інформаційними системами.

Якщо в якості критерію взяти організаційну структуру управління, то можна умовно виділити АРМ керівника, АРМ управлінського працівника середнього і оперативного рівнів. У відповідності з принципами вибіркового розподілення інформації ці особи мають потребу в абсолютно різній інформаційній підтримці.

Створення АРМ забезпечує:

- простоту, зручність і дружнє ставлення по відношенню до користувача;
- простоту адаптації до конкретних функцій користувача;
- компактність розміщення і невисокі вимоги до умов експлуатації;
- високу надійність і живучість;
- порівняно просту організацію технічного обслуговування.

Ефективним режимом роботи АРМ являється його функціонування в рамках локальної обчислювальної мережі. Створені АРМ спеціалістів надають можливості користувачу працювати в діалоговому режимі, оперативно вирішувати поточні задачі, зручно вводити дані, вести контроль, обробку інформації, визначати достовірність результатної інформації, виводити і передавати по каналам зв'язку. Інформаційне забезпечення АРМ орієнтується на конкретну, звичну для користувача, предметну область.

Найбільш важливим для практичних цілей є групування задач за економічним змістом вихідних показників. Таке групування є основою для виділення таких типів автоматизованих робочих місць бухгалтера (АРМБ):

- АРМБ з обліку основних засобів;
- АРМБ з обліку виробничих запасів;

- АРМБ з обліку праці і заробітної плати;
- АРМБ з обліку готової продукції, її відвантаження, реалізації та визначення фінансового результату;
- АРМБ з обліку фінансово-розрахункових операцій;
- АРМБ з обліку витрат на виробництво;
- АРМБ зведеного обліку і складання звітності;
- АРМБ по обліку капітальних вкладень.

Кожному з перерахованих АРМБ (комплексів задач) відповідає певний перелік задач.

Технологія організації обліку в умовах АРМ бухгалтера має три етапи:

- підготовка інформації та її обробка;
- систематизація й узагальнення облікової інформації на рахунках за видами ресурсів, контроль, аналіз і її аудит;
- формування інформації для подальшого використання в управлінні підприємством.

В процесі управління підприємством приймаються оперативні, тактичні та стратегічні управлінські рішення. З цієї метою відокремлюють три рівня управління.

На першому рівні управління здійснюється оперативне управління структурними підрозділами (цех, магазин, комора, відділ і т.д.). На цьому рівні формуються первинні дані, здійснюються їх обробка, розрахунок і відображення інформації для прийняття управлінських рішень на місці виникнення інформації (АРМБ I категорії). АРМБ I категорії необхідне для формування і підготовки первинної інформації безпосередньо на місці виникнення її (в цехах, складах та інших підрозділах), а також для вирішення необхідних облікових і аудиторських задач. Первинні дані реєструються безпосередньо на робочому місці, де вони виникають, і передаються по певному ланцюжку. В процесі вирішення задач на кожному робочому місці виявляють відхилення, а також причини і винних у них, відомості для оперативного управління процесом виробництва на рівні філії, дочірніх підприємств, ділянок, цехів, відділів та інших виробничих одиниць.

На другому рівні управління інформація систематизується і узагальнюється за комплексами завдань, ділянками обліку, виконуються контроль і внутрішній аудит. На цій стадії формується і відображається інформація для прийняття конкретних управлінських рішень за комплексом завдань (АРМБ II категорії). На АРМБ II категорії здійснюється контроль проходження первинної інформації і вирішується ряд аналітичних і аудиторських задач, тут також виявляють відхилення від нормальних умов роботи по ділянках обліку (комплексах задач). На цьому етапі одержувана інформація підлягає логічному контролю на коректність, а також здійснюється автоматичний аудит за відповідністю даних аналітичного і синтетичного обліку. Крім того, на АРМБ II категорії здійснюється моделювання облікового процесу, проведення аудиту, а також прийняття управлінських рішень з окремого комплексу задач.

На третьому рівні здійснюються формування зведених даних, контроль, аналіз і аудит фінансово-господарської діяльності підприємства. На цьому рівні управління здійснюється управління підприємством в цілому, визначається зовнішня політика, розробляються перспективні плани та стратегія їх виконання. (АРМБ III категорії). АРМБ III категорії призначене для аналізу роботи структурних підрозділів і підприємства в цілому, для узагальнення зведених даних, пов'язаних з вирішенням регламентних задач із складання оперативної і періодичної звітності. На цьому АРМБ здійснюється оперативний контроль з використання трудових, матеріальних і грошових ресурсів, здійснюються аудит за виконанням показників структурними підрозділами і додержанням умов чинних норм матеріальних і трудових витрат, виявлення негативних відхилень від діючих систем нормування або планування, вирішуються задачі управлінського обліку, моделювання облікових даних.

Таким чином, АРМ – це професійно-орієнтований комплекс технічних, інформаційних і програмних засобів, призначених для автоматизації функцій спеціаліста, які виконуються на його робочому місці.

Основне призначення АРМ – забезпечити управлінський персонал новими засобами техніки та технології. Насамперед йдеться про автоматизоване діалогове виконання основних функцій управління, діалогову інформаційну взаємодію користувачів і оперативний доступ до даних, нагромаджуваних у центральній базі даних ІС або в розподільній базі даних АРМ. Організація АРМ змінює техніку та методологію виконання функцій управління. Виникли нові технічні операції, такі як робота з екраном як з документом, ведення екранного діалогу, використання нових форм подання даних – електронних картотек і таблиць, графіків і діаграм, багатовіконне подання даних. Засоби АРМ дають змогу автоматизувати розв'язання облікових задач, що формалізуються, забезпечити інформаційну підтримку важко формалізованих задач, результати яких використовуються для прийняття рішень. З урахуванням професійних знань і практичних навичок користувач може обирати методику розв'язання задач, маніпулювати даними для обчислень, аналізувати їх результати і приймати відповідне конкретній ситуації управлінське рішення.

Комп'ютерні системи бухгалтерського обліку (КСБО)

Комп'ютерні системи бухгалтерського обліку (КСБО) пройшли великий історичний шлях становлення і розвитку. Вони змінювалися паралельно зі змінами інформаційних технологій, програмних і технічних засобів обробки інформації, методів і засобів розробки, концепції побудови ІС.

Ринок КСБО розпочав формуватися з кінця 80-х років. Сьогодні існує велика кількість різноманітних програмних засобів автоматизації бухгалтерського обліку: від засобів автоматизації локальної задачі бухгалтерського обліку до повнофункціональної КСБО в складі ІС підприємства.

Існує залежність між масштабом підприємства і типом застосовуваних в КСБО інформаційних технологій. Ця залежність обумовлена як потребами в інформаційних технологіях для реалізації функцій КСБО, так і можливим рівнем затрат на її створення і супроводження. Чим менший масштаб підприємства, тим відносно простіше бухгалтерський облік, менша інтенсивність інформаційних потоків. Для цього класу систем мається потреба в нескладних (а отже, недорогих) інформаційних технологіях. Відомо що для великих підприємств КСБО являються невід'ємною частиною ІС підприємства, тому інформаційні технології КСБО диктується інформаційною системою підприємства. Найбільший простір для вибору інформаційних технологій існує при створенні КСБО середніх деяких великих підприємств. Відповідність інформаційних технологій КСБО масштабу підприємства приведено в таблиці

Таблиця 1. Класифікація КСБО

Інформаційні технології КСБО	Масштаб підприємства		
	Малі	Середні	Великі
Немережева, централізована БД	//////////		
Мережна, файл-сервер, централізована БД		//////////	
Мережна, клієнт-сервер, централізована БД		//////////	//////////
Мережна, клієнт-сервер, розподілена БД			//////////

По повноті і інтеграції облікових функцій розрізняються:

- КСБО для окремих ділянок бухгалтерського обліку;
- комплексні КСБО для всіх ділянок бухгалтерського обліку;
- КСБО з розширенням функцій бухгалтерського обліку (наприклад, торгові системи, складські системи, системи управління продажами, системи закупівельної діяльності тощо);
- цілком інтегровані з функціями управління підприємством КСБО.

Програмні продукти КСБО, як правило, мають модульну архітектуру яка дозволяє автономно використовувати окремі функціональні модулі. Організаційно КСБО включає один чи комплекс АРМ бухгалтерів, які можуть працювати як ізольовано так і в мережному режимі.

Інструментальні комп'ютерні системи бухгалтерського обліку

Програми для ведення журналу господарських операцій і складання бухгалтерських звітів. Основна задача даного класу – одержання повного комплексу форм зовнішньої звітності, вихідними даними для яких є бухгалтерські проводки. Програми даного класу є основою АРМ головного бухгалтера, не вимогливі до технічних засобів, прості в обслуговуванні, відносно дешеві. У цих програмах виконується налаштування структури плану рахунків, довідників аналітичного обліку, модифікація форм зовнішньої звітності. На основі мови запитів виконується фільтрація і вибірка даних бухгалтерських проводок із загального облікового реєстру тощо.

Інструментальні комп'ютерні системи бухгалтерського обліку.

Це широко розповсюджений клас бухгалтерських програм, за допомогою яких можуть створюватися КСБО підприємств будь-якого масштабу, що використовують різноманітні інформаційні технології. Містить:

- Систему програмування для створення чи модифікації програмних компонентів КСБО і їхнього налагодження;
- конструктори (дизайнери) об'єктів КСБО (інтерфейсу користувача, звітів, екранних форм, довідників);
- прототипи об'єктів і КСБО в цілому – «типові конфігурації»;
- модуль настроювання (конфігурування) об'єктів КСБО.
- мови запитів високого рівня;
- інформаційні технології інтеграції з іншими програмними продуктами, інформаційними ресурсами мережі Інтернет.

КСБО можна розглядати як «оболонку», призначену для наповнення об'єктами, що створюються за допомогою інструментальних засобів, програми орієнтовані на фахівців, що здійснюють розробку і супровід КСБО, а також на кваліфікованих користувачів. Інструментальні засоби КСБО достатні для її модифікації і розвитку.

Даний клас програмних засобів застосовується за умови:

- типова конфігурація КСБО цілком відповідає потребам автоматизації;
- кваліфікація користувачів, здатних ефективно використовувати інструментальні засоби, досить висока;
- забезпечення супроводження програмного продукту, відновлення типових компонентів (форм зовнішньої звітності, класифікаторів і довідників, стандартних алгоритмів розрахунків і т.п.), випуск нових типових конфігурацій.

Інтегрована бухгалтерія для малих підприємств.

КСБО в повному складі облікових функцій реалізована на єдиній централізовано збереженої БД; розподілена обробка даних, як правило, не підтримується. Обробка облікової інформації здійснюється від первинних облікових документів. Виконується настроювання робочого плану рахунків, довідників аналітичного обліку, вибираються алгоритми облікової політики (метод списання собівартості, методи амортизації й ін.). Маються досить зручні прості для кінцевих користувачів інструментальні засоби і засоби настроювання:

- Константи, що впливають на алгоритми роботи програми.
- Генератор екранних форм.
- Генератор звітів.
- Мова запитів високого рівня.

Захист БД, санкціонований доступ, адміністрування БД реалізуються в спрощеному виді.

Особливість програмних засобів даного класу – «монолітність» функції КСБО в одному АРМ бухгалтера. Число користувачів таких КСБО, як правило невелике. Для простоти експлуатації і супроводу програми встановлюються на одному комп'ютері; при наявності декількох комп'ютерів інформаційний обмін між ними можливий за допомогою проміжних носіїв у режимі експорт/імпорт чи проводок по мережі. При цьому підсумкова обробка облікових даних і формування бухгалтерських звітів виконується на центральному комп'ютері.

Область доцільного застосування таких програм це малі і невеликі середні підприємства, обсяг облікової роботи яких не великий, чисельність бухгалтерів – 1-3 фахівців. Типовими представниками програм даного класу є розробки фірм «Парус» старих версій, «БЕСТ2+» («Інтелект-Сервіс»), «Інфін», програми «Інтегратор» і ін.

Комплексний бухгалтерський облік для середніх і великих підприємств. Комплексна КСБО це – набір функціональних АРМ, що працюють на централізовано збереженої БД у мережі. Комплексні КСБО відрізняються від набору ізольованих АРМ, насамперед, принципом системності, що вимагає виконання наступних умов:

- Єдиний план рахунків.
- Єдина облікова політика.
- Загальносистемна нормативно-довідкова інформація (класифікатори, типові форми документів, довідники аналітичного обліку).
- Одночасність облікових періодів для різних АРМ.
- Твердий регламент функціонування окремих АРМ і взаємодії АРМ один з одним.

Такі системи мають, як правило, галузеву орієнтацію (торгівля, виробництво, бюджетна сфера). Склад і функції окремих АРМ можуть набуватися на специфіку об'єкта керування. Кожен АРМ має функціональну повноту, функції не дублюються по різних АРМ, що можуть працювати як у комплексі з іншими АРМ, так і незалежно.

Склад функцій конкретних АРМ орієнтований на організаційні одиниці керування в складі бухгалтерій – ділянки бухгалтерського обліку. Для КСБО виконується спочатку загальносистемне настроювання, а потім для кожного АРМ – внутрішнє настроювання наступних параметрів:

- шаблонів проводок для типових господарських операцій;
- форм уведення для первинних облікових документів і відповідних їм проводок;
- значень параметрів типових алгоритмів розрахунків (податків, сум проводок, амортизаційних відрахувань і інших).

Для кожного функціонального АРМ може створюватися своя нормативно-довідкова інформація, але при цьому рівень загальносистемної інформації є визначальним.

Основна умова застосування комплексної КСБО – синхронізація облікових періодів у різних АРМ. Для цього використовуються організаційні

і програмні методи. Комплексні КСБО мають адміністраторів системи й окремих підсистем, що надають санкціонований доступ користувачам до АРМ, пунктам меню; виконують створення архівних копій БД, відновлення БД з архіву, обмін даними з іншими програмними системами й інші функції.

Типовий склад АРМ комплексної КСБО:

1. АРМ головного бухгалтера – нормативно-довідкове забезпечення КСБО, ведення плану рахунків, робота з обліковим регістром – книгою господарських операцій, автоматизація фінансового обліку і звітності. Книга господарських операцій формується у функціональних АРМ, використовується як джерело для формування бухгалтерської звітності.

2. Облік основних засобів і нематеріальних активів – система автоматизації обліку наявності і руху основних засобів, нематеріальних активів, довгострокових фінансових і капітальних вкладень.

3. Облік матеріальних (виробничих) запасів – система автоматизації обліку наявності і руху ТМЦ на складі, вартісного обліку матеріальних запасів, обліку списання матеріалів по статтях витрат, формування собівартості матеріалу при списанні по методах FIFO, LIFO і середньозваженому, обліку малоцінних і швидкозношуваних предметів.

4. Система обліку руху товарів і готової продукції на складі у вартісному і кількісному вираженні. Калькуляція цін товарів (готової продукції) відповідно до моделі ціни, розрахунок собівартості при списанні товарів по методах FIFO, LIFO і середньозваженому, облік замовлень покупців, контроль за їхнім проходженням, відвантаженням і оплатою.

5. Облік касових операцій – система автоматизації обліку касових операцій у карбованцях і валюті, обліку розрахунків з підзвітними особами, обліку депонентів.

6. Облік банківських операцій – система автоматизації обліку банківських операцій у карбованцях і валюті, взаємодія із системами «клієнт-банк», що працюють у комунікаційному форматі.

7. Облік розрахунків з покупцями/постачальниками – система автоматизації обліку операцій по розрахунках з покупцями/постачальниками, що підтримує різні варіанти оплат і відвантажень.

8. Облік витрат на виробництво – система автоматизації пооб'єктного обліку і формування собівартості продукції.

9. Облік праці і заробітної плати – система автоматизації розрахунку оплати праці, ведення карток персонального обліку, особових рахунків і табелів робочого часу.

Ядром комплексної КСБО є АРМ головного бухгалтера, що працює з єдиним обліковим регістром бухгалтерських проводок, використовуючи його для формування звітів і вихідних форм фінансової звітності.

Як правило, функції комплексних КСБО ширше чисто бухгалтерських. Так, додатково ведеться для розрахунку зарплати облік кадрів, для обліку руху товарно-матеріальних цінностей – керування продажами, керування закупівлями. У ряді систем зроблений акцент на електронний документообіг і

сполучене з цим діловодство. Таким чином, КСБО забезпечують реалізацію як фінансового, так і управлінського обліку, оперативного обліку, статистичного обліку і звітності. Такі КСБО наближаються до ІС масштабу підприємства що включають наступні модулі: «Керування продажами», «Керування закупівлями», «Торговий зал» тощо.

Рисунок 1. Технологія облікового процесу в умовах АРМ

Програмні продукти для КСБО відрізняються ступенями свободи. Так в одних програмних продуктах допускається вибір компонентів інформаційних технологій – типа СУБД, архітектури мережі, інструментальних засобів проєктування, в інших – технічні і програмні рішення являються замкнутими, не підлягають модифікації. Тенденції розвитку інформаційних технологій взагалі свідчать про те, що живучими виявляються ІС орієнтовані на багатоплатформність, що допускають заміну компонентів базового і загального програмного забезпечення.

Визначення форми ведення бухгалтерського обліку є виключною прерогативою власника (керівника) підприємства, що задекларовано в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

На сьогодні в практичній діяльності значна кількість підприємств обирають автоматизовану форму ведення бухгалтерського обліку, оскільки процес цифровізації здійснює позитивний вплив на систему бухгалтерського обліку, сприяє оперативному отриманню деталізованої інформації про господарські операції, що здійснюються на підприємстві. Поряд з цим, організація електронного обліку потребує системного, технічного та програмного забезпечення.

Для автоматизації бухгалтерського обліку розроблено значну кількість програмних продуктів. Проте, відповідно до Указу Президента України «Про застосування та внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» на сьогодні заборонено здійснення

державних закупівель товарів, послуг, робіт та використання державними підприємствами, установами і організаціями України програмних продуктів «1С: Бухгалтерія 8 для України», «1С: Бухгалтерія 8 для України Базова», «1С: Бухгалтерія 8 для України. Учбова версія», «1С: Підприємство 8. Торгівля для приватних підприємців України», «1С: Підприємство 8. Комплексний облік для бюджетних установ України», «1С: Підприємство 8. Комплексний облік для бюджетних установ України Базова», «1С: Підприємство 8. Управління торгівлею для України», «1С: Підприємство 8. Управління невеликою фірмою для України», «1С: Підприємство 8. Зарплата і Управління Персоналом для України», «1С: Підприємство 8. Зарплата і Управління Персоналом для України Базова», «1С: Підприємство 8. Управління торговим підприємством для України» («1С: Управління торговим підприємством 8, 1С: УТП8»), «1С: Підприємство 8. Бухгалтерія для бюджетних установ України» («1С бухгалтерія 8 для бюджетних установ»), «1С: Підприємство 8. Зарплата та кадри для бюджетних установ України» («1С: Зарплата та кадри для бюджетних установ України»), «1С: Підприємство 8. Управління виробничим підприємством для України», «1С: Підприємство 8. Документообіг КОРП для України», «1С: Підприємство 7.7. Бухгалтерський облік для України» (1С: Бухгалтерія 7.7.), «1С: Торгівля і Склад 7.7. для України», «1С: Зарплата і Кадри 7.7. для України», «1С: Підприємство 7.7. Комплексна поставка для України», «1С: Підприємство 7.7. Виробництво+Послуги+Бухгалтерія для України», «BAS ERP», «BAS Управління холдингом», «BAS Документообіг КОРП», «BAS Управління торгівлею», «BAS Роздрібна торгівля», «УАБюджет»).

На сьогодні найбільш популярним програмним забезпеченням, яке використовується для автоматизації бухгалтерського обліку в Україні є «BAS: Бухгалтерія», «ISpro», «М.Е.Doc», «Дебет Плюс», «Облік SaaS», «MASTER: Бухгалтерія».

Питання для самоперевірки

1. Дати характеристику класам бухгалтерських програм.
2. Охарактеризувати інструментальні комп'ютерні системи.
3. Охарактеризувати інтегровані системи бухгалтерії для малих підприємств.
4. Охарактеризувати комплексний бухгалтерський облік для середніх і великих підприємств. Типовий склад комплексних АРМБ.
5. Хто має виключне право визначати форму ведення бухгалтерського обліку на підприємстві?
6. Які переваги автоматизованої форми ведення бухгалтерського обліку та що необхідно для її організації?
7. Вказати програмні продукти для автоматизації бухгалтерського обліку.

Література:

1. Електронна бухгалтерія: підручник для здобувачів вищої освіти/ В. Я. Плаксієнко, І.М. Назаренко, К.С. Жадько, С.А. Гаркуша /За заг. редакцією В.Я. Плаксієнка. – Київ: «Центр учбової літератури». 2021.
2. Інформаційні системи і технології в обліку й аудиті: Навчальний посібник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ltklntu.org.ua/wp-content/uploads/2022/09/ISTOA_Adamyk.pdf